

Lliçó de graduació de la promoció 2019 “Cultivar l’ètica de la no-violència”

Núria Almiron,

professora del Departament
de Comunicació

Barcelona, 6 de juliol del 2019

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Molt bon dia graduades i graduats en Relacions Laborals, Comunicació Audiovisual, Periodisme i Publicitat i Relacions Públiques,

Enhorabona per haver arribat fins aquí. Salutacions també a les famílies, professors i resta de la comunitat UPF present. És un gran plaer per a mi tenir l'oportunitat de traslladar-vos aquestes paraules en aquest dia tan especial, i per aquest motiu agraeixo molt la invitació de ser aquí.

Per preparar aquesta lliçó vaig estar pensant què m'hauria agradat que em diguessin a mi el dia de la meva graduació, si n'hagués tingut una, que no fou així. D'haver-ne tingut, crec que hauria volgut sentir alguna cosa que em fos útil i que m'inspirés.

Fent aquesta reflexió vaig adonar-me que tota la meua feina avui gira al voltant d'una mateixa cosa, d'un únic, però gran, aprenentatge, i que el més útil que puc fer avui aquí és compartir aquest aprenentatge amb vosaltres.

Com haureu deduït pel títol d'aquesta lliçó, aquest aprenentatge té a veure amb la violència i, més en concret, en la seva erradicació, que és en definitiva l'objectiu final de tota la feina que faig des del Departament de Comunicació, amb les meves companyes de recerca de dins i fora del Departament.

En concret, allà, a banda de fer classe als graus i als màsters, hi faig sobretot tres coses: per una banda, dirigeixo un màster sobre comunicació i col·lectius vulnerabilitzats; per una altra, codirigeixo un centre d'ètica animal, i en tercer lloc, coordino un projecte sobre el paper de la ideologia i els grups de pressió en el negacionisme del canvi climàtic. Això vol dir, com podeu veure, que ens dediquem a investigar el paper de la comunicació en les tres grans esferes de violència que hi ha a la nostra societat: la violència contra els humans, la violència contra els altres animals i la violència contra la resta de la natura.

Donat que, a més de defensar els humans, ens ocupem de defensar els altres animals i ens preocupem per la natura, i donat que tenim una perspectiva no androcèntrica, de vegades la gent es pensa que ens dediquem a aquests temes per motius personals, perquè som *feministes*, perquè ens *agraden* els animals o perquè ens *estimem* la natura. Lògicament, totes aquestes coses poden motivar-nos més o menys; però no són en absolut la causa de la nostra recerca. Si ens dediquem a estudiar aquestes tres violències amb una perspectiva crítica és per una simple qüestió de justícia social, empatia i pragmatisme.

En aquests gairebé vint anys que porto de carrera acadèmica, he après moltes coses no només sobre la comunicació i la violència, sinó sobre la violència mateixa i sobre el que cal fer per cultivar una ètica de la no-violència real. I de totes les coses que he après, la més important sens dubte ha estat descobrir que totes les formes de violència estan interconnectades, que totes s'alimenten entre si i que si volem construir una societat sense violència no podem ignorar-ne cap. I quan dic cap, vull dir cap.

Aquest és l'aprenentatge personal que us porto avui aquí i que sembla una obvietat però que no ho és gens, perquè normalment no tenim al cap tota la violència real amb la qual convivim. Permeteu-me que recorri amb vosaltres el camí que m'ha portat fins aquí.

Ara fa cinquanta anys que el sociòleg noruec Johan Galtung va fer una classificació clau entre tipus de violència a la societat. En va identificar tres. La directa, l'estructural i la cultural o simbòlica. La directa fa referència als comportaments violents visibles; l'estructural fa referència a la violència que s'exerceix des de les estructures socials, la que està institucionalitzada, i que és invisible. La cultural també és invisible, però és la que crea el marc legitimador de tota la resta. No cal que digui com d'importants en són els mitjans de comunicació en l'àmbit de la violència cultural.

La violència invisible és molt més gran que la visible; per això Galtung dibuixava les tres violències com una piràmide i, de fet, la podem veure com un iceberg: la violència directa visible a la societat només és la punta d'aquest iceberg. A sota, a la base de la piràmide o de l'iceberg, tenim els molts tipus de violència estructural existents que hem anat reconeixent a mida que la societat ha anat progressant moralment: la violència racista, masclista, econòmica, de classe, contra els infants... El que hem descobert amb el temps, com us deia, és que totes aquestes violències estructurals estan connectades i no podem desmantellar-ne una sense desmantellar-les totes.

Per exemple, no és possible construir una societat antimasclista sense eliminar el racisme. Perquè el racisme i el masclisme s'han alimentat entre si al llarg de la història.

Tampoc podem desmantellar el racisme si mantenim la violència econòmica, la que impedeix distribuir la riquesa equitativament a la societat, perquè les causes

del racisme tenen a veure la majoria de les vegades amb el manteniment de privilegis econòmics.

D'igual manera no podem construir una societat sense classes però masclista, perquè què és el masclisme sinó una discriminació de tota la classe femenina (o, millor dit, de tot el que no forma part de la classe masculina)?

Per tant, no podem construir una societat sense violència només desmantellant certs tipus de violència. O dit d'una altra manera, no podem construir una societat basada en la no-violència només lluitant contra algunes dimensions i tipus de violència.

Per això és tan important prendre consciència de totes les formes de violència existents, també de les més invisibles, i no contribuir-hi de cap manera. En això consisteix realment cultivar una ètica de la no-violència, en no acceptar-ne cap de violència.

I aquí hi ha la segona part d'aquest gran aprenentatge que vull avui compartir amb vosaltres. Per poder cultivar una ètica de la no-violència efectiva hem de ser conscients de la forma de violència més invisible que hi ha a la societat. De fet no és invisible, sinó que està invisibilitzada, i és la que afecta la resta d'éssers vius del planeta que no són humans, els altres animals que conviuen amb nosaltres domesticats o en llibertat.

La forma com tractem els animals és sovint considerada com a normal, natural i necessària; però si ho analitzem bé no és cap d'aquestes coses. Com ens han explicat els filòsofs, els etòlegs, els biòlegs cognitius i els neurocientífics, pràcticament tots els animals que utilitzem per als nostres interessos tenen la mateixa capacitat de patir que nosaltres. Això significa que amb la seva explotació els causem un enorme dolor i sofriment, i els acurtem la vida dràsticament. Avui sabem que no és normal, ni natural ni necessari, seguir considerant-los com a simples recursos i que el progrés passa per respectar-los com a éssers sintients que són.

Quan parlem de patiment dels animals, a més, estem parlant de xifres de tal magnitud que costen d'imaginar. Només en el cas dels animals explotats en granges terrestres això significa 90.000 milions d'animals a l'any; és a dir, cada any matem un nombre d'animals que és deu vegades la població humana que

habita al planeta. I això no inclou les altres formes d'explotació o el patiment dels animals a la natura.

Aquest patiment massiu ha estat acceptat i recolzat culturalment amb la idea que les altres espècies no mereixen consideració moral o mereixen una consideració moral diferent, inferior.

Fins fa ben poc creïem que els altres animals eren inferiors perquè no tenen la nostra capacitat cognitiva, és a dir, perquè no tenen capacitat de pensament abstracte, raonament lògic o llenguatge verbal sofisticat (o similar almenys a l'humà). Però fixeu-vos que aquest argument és perillosíssim. Perquè si l'apliquem de forma consistent aleshores podríem justificar exercir violència contra els nadons humans, els malalts mentals o els humans en coma o amb Alzheimer, perquè cap d'ells no tenen les capacitats cognitives plenes que considerem normals. Això, evidentment, seria immoral i per tant anul·la l'argument que les capacitats cognitives puguin atorgar més o menys consideració moral i ens mostra que, en realitat, discriminem els altres animals només per una raó: perquè podem fer-ho, perquè tenim la força per imposar-nos i treure'n un profit.

La violència més invisible de totes, la que pateixen els altres animals, és, a més, un exemple excel·lent de com d'entrelligades estan totes les formes de violència. Us en dono quatre exemples.

Primer exemple, el racisme.

Potser us sorprendrà saber que la manca de consideració moral dels altres animals està directament relacionada amb el racisme. L'existència d'espècies animals considerades com a inferiors és molt pràctica per poder denigrar ("animalitzant") determinats humans als quals ens interessa discriminar. De fet, el supremacisme blanc colonial va ser l'inventor institucional de la categoria "animal" com a inferior, per així poder justificar esclavitzar d'altres humans que, en animalitzar-los, se'ls devalua –cosa que només és possible si abans has devaluat els animals no humans.

Segon exemple, l'explotació dels animals és profundament sexista.

Això es pot veure sobretot a les granges, on els animals del sexe femení són els que més pateixen. Mentre que un vedell venut per la seva carn el matem

quan té entre 6 i 12 mesos de vida, la seva mare pot resistir entre 3 i 7 anys a la granja, on se la manté en un cicle permanent d'embarassos i extracció de llet a uns nivells totalment anormals i inimaginables ara fa només mig segle. Això vol dir que una vaca carrega avui amb entre 25 i 30 litres de llet diaris, amb pics que poden arribar als 60 litres diaris, mentre que en condicions naturals només produeix entre 6 i 8 litres de llet al dia, el que necessita el vedell, i només durant els mesos que l'alimenta. Aquest sexisme envers els animals contribueix al sexisme envers les humanes de moltes formes que ara no puc explicar aquí però que reflecteix, sense anar més lluny, el llenguatge. Penseu en el diferent significat que tenen els noms d'animals aplicats als humans i humanes segons sexes d'animals i d'humans. Penseu en el que significa dir-li a un home que és un "brau", "un porc" o "un gall". I ara penseu en el que significa dir-li a una dona que és una "vaca", una "porca" o "una gallina".

Tercer exemple, la salut.

L'Organització Mundial de la Salut fa temps que ens explica que la dieta basada en proteïna animal està directament relacionada amb tot un seguit de malalties importants: diversos càncers, malalties cardiovasculars, diabetis, obesitat.... Fins al punt que s'ha estimat que la transició a dietes basades en plantes podria reduir la mortalitat humana entre un 6 i un 10% a tot el món.

I darrer i més contundent exemple: l'impacte que té la dieta humana sobre el canvi climàtic i la contaminació del medi ambient.

Els productes animals de la dieta humana són avui reconeguts per Nacions Unides com una de les principals fonts d'emissió de gasos d'efecte hivernacle, de desforestació, d'extinció d'espècies, de reducció de biodiversitat, d'erosió del sòl i de malbaratament d'aigua. De manera que una gran part de la violència que exercim contra la natura, i per tant que exercim contra nosaltres mateixes, està intrínsecament lligada a l'explotació dels animals per a l'alimentació.

Investigadors britànics han calculat recentment que una dieta basada en plantes estalviaria milers de milions de dòlars entre danys mediambientals i despesa mèdica i reduiria les emissions d'efecte hivernacle entre un 29 i un 70%, segons els escenaris.

En conclusió, la forma com tractem els altres animals, a banda del que això suposa per a ells mateixos, té conseqüències enormes i molt negatives en el medi ambient, en la salut humana i en les relacions entre humans i humanes. Per això diem que totes les violències estan entrelligades. Això no vol dir que totes les violències i tots els patiments siguin el mateix, vol dir que les seves conseqüències estan interconnectades. I de fet això és lògic perquè tota la violència estructural causada pels humans prové d'una mateixa arrel: la insistent mania dels humans per construir projectes socials basats en la dominació.

Per tot això, si volem promoure societats sense violència de veritat, o reduint-la al màxim, la conclusió lògica és que no podem combatre només la violència que exercim contra els humans, sinó que cal combatre tots els tipus de violència, també la que exercim contra el planeta i contra les altres espècies. Aquesta és la gran lliçó que jo he après amb la meva recerca i que volia avui compartir amb vosaltres aquí. Que el progrés moral que suposa tenir un tracte ètic envers els altres animals no és una qüestió d'idealistes o d'animalistes, sinó de justícia global i de supervivència, si volem aturar la destrucció del planeta i pacificar les societats humanes.

De fet, això ja ho han intuït tots els grans referents del pacifisme i la no-violència al món. Gandhi va arribar a dir que el progrés moral d'una nació es podia mesurar per la forma com tractava els seus animals. Tolstoi va dir que mentre haguessin escorxadors hi hauria camps de batalla.

Per la meva experiència personal us puc dir que posar aquesta idea en pràctica és, a més, molt empoderador. Totes i tots tindreu moltes ocasions de practicar aquest empoderament, si voleu, durant l'exercici de les vostres professions. Els graduats i graduades en Relacions Laborals, en la vostra gestió i defensa d'entorns laborals respectuosos amb tots els col·lectius vulnerabilitzats, amb el planeta i amb els altres animals. Els i les comunicadores, a través de les decisions constants que haureu de prendre sobre el llenguatge que heu d'emprar, sobre les veus que heu de reflectir, sobre les fonts que heu d'utilitzar, sobre les històries que heu d'explicar.

La vostra feina pot marcar una diferència enorme en el desmantellament de la violència més invisible a la societat.

Per això permeteu-me que acabi encoratjant-vos a construir la vostra professió i les vostres vides cultivant una ètica de la no-violència real, la que no discrimina per cap raó, ni per raó de gènere, ni de classe, ni de raça..., i tampoc per raó d'espècie. Fer això és el correcte des d'un punt de vista ètic, però és a més imprescindible per aturar la destrucció mediambiental del planeta i construir societats inclusives, pacífiques i justes de veritat per a totes i tots.

Moltes gràcies!

